

В. П. БОЧАРНИКОВ, С. В. СВЕШНИКОВ, Р. І. ТИМОШЕНКО

СИСТЕМНІ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ РИСИ СУЧАСНОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

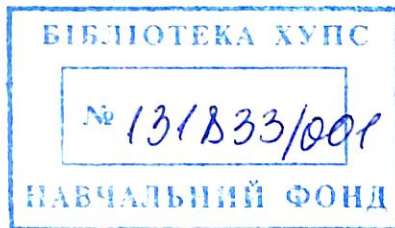
355.02

Б 86

В. П. Бочарніков, С. В. Свєшніков, Р. І. Тимошенко

СИСТЕМНІ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНІ РИСИ СУЧАСНОГО КОНФЛІКТУ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Монографія

Харків
ХНУПС
2019

A120661

УДК (351 86 502)(02))
Б86

Б86

Бочарніков В. П.

Системні воєнно-політичні риси сучасного конфлікту на території України : монографія / В. П. Бочарніков, С. В. Свєшніков, Р. І. Тимошенко. – Х. : ХНУПС, 2019. – 208 с.

ISBN 978-966-468-091-9

У монографії автори зробили спробу викласти неупереджені, максимально позбавлені впливу інформаційно-психологічної боротьби погляди стосовно системних, основоположних рис сучасного воєнного конфлікту на території України. Виявлення таких рис здійснювалось на основі аналізу розвитку регіональної воєнно-політичної обстановки за даними виключно відкритих інформаційних джерел. Період аналізу становить 2012 – 2018 роки. Він охоплює воєнно-політичну обстановку від часу, коли з'явилися перші ознаки зародження конфлікту до часу, коли характер конфлікту відносно стабілізувався.

Викладені результати досліджень дозволять читачеві більш детально зрозуміти причини конфлікту, його неординарний, багатогранний, багаторівневий характер і, можливо, зрозуміти, яким чином наблизитись до його вирішення. Аналіз воєнно-політичної обстановки здійснювався із застосуванням авторської технології воєнно-політичного аналізу, викладеної в ряді раніше опублікованих праць.

Матеріали монографії можуть бути використані під час підготовки пропозицій щодо формування і реалізації воєнної політики України. Монографія також може бути корисна для фахівців інформаційно-аналітичних служб центральних органів виконавчої влади, науковців і аналітиків, які причетні до вироблення і обґрунтування державних рішень у воєнно-політичній сфері, для викладацького складу і слухачів вищих воєнно-навчальних закладів.

УДК (351.86:502)(02))

ISBN 978-966-468-091-9

© Бочарніков В. П., Свєшніков С. В., Тимошенко Р. І., 2019
© Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 2019

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	4
Вступ	5
1. Методичні основи виявлення системних рис сучасних (гібридних, проксі-, сітєвих тощо) воєнних конфліктів	8
1.1. Концептуальна модель воєнно-політичної обстановки	8
1.2. Методичні основи оцінки воєнно-політичної обстановки	18
1.3. Постановка задачі дослідження в термінах теорії систем	24
1.4. Обґрунтування загальної схеми дослідження	34
2. Довгострокові інтереси і поточні цілі воєнно-політичних сил в регіоні довкола України	38
2.1. Сполучені Штати Америки	38
2.2. Європейський Союз	46
2.3. Російська Федерація	48
2.4. Польща	51
2.5. Угорщина	52
2.6. Румунія	53
3. Оцінка регіональної воєнно-політичної обстановки на початок 2014 року	55
3.1. Головні тенденції розвитку воєнно-політичної обстановки на кінець 2013 року	56
3.2. Оцінка дій воєнно-політичних сил на початку 2014 року	59
3.3. Внутрішні умови України та ситуація довкола Угоди про асоціацію	67
4. Аналіз трансформації регіональної воєнно-політичної обстановки впродовж 2012 – 2018 років	80
4.1. Склад і пріоритетність проблем воєнно-політичних відносин	80
4.2. Зміст воєнно-політичних відносин України з впливовими воєнно-політичними силами регіону	84
4.3. Характер дій та намірів воєнно-політичних сил	129
4.4. Узагальнені показники регіональної воєнно-політичної обстановки	135
5. Аналіз ходу воєнного конфлікту на території України	145
6. Сутність та системні риси воєнного конфлікту на території України	166
7. Можливі сценарії воєнно-політичних ситуацій та їх характеристики	187
Висновки	197
Додаток А. Узагальнені оцінки регіональної воєнно-політичної обстановки впродовж 2012-2018 років	200

ВСТУП

Впродовж багатьох років автори здійснювали моніторинг світових, регіональних і внутрішніх подій, які так чи інакше торкалися регіональної воєнно-політичної обстановки і вироблення на цій основі рекомендацій для формування воєнної політики України. За цей час було накопичено достатньо великий масив даних, аналіз якого дозволяє відстроїтись в оцінках від короткочасних емоційних флуктуацій інформаційно-психологічної боротьби, що дуже важливо для розуміння суті воєнно-політичних явищ і забезпечення адекватності їх розгляду. Рішення, прийняті на емоціях, які сьогодні максимальним чином розпалюються в засобах масової інформації і викривлюють дійсність, не можуть бути корисними для виваженої довгострокової воєнної політики держави. Іншими словами, у дослідженні автори намагалися уникати категорій, подібних справедливості чи несправедливості, і надавали увагу таким системним категоріям, як інтереси, проблеми відносин, дії воєнно-політичних сил тощо.

Аналіз виникнення і розвитку сучасного воєнного конфлікту на території України здійснювався за авторською технологією воєнно-політичного аналізу, яка була опублікована у багатьох працях авторів, доступ до яких можна отримати за допомогою мережі Інтернет. У цілісному вигляді читачі можуть ознайомитись з технологією у нещодавно опублікованій праці "Технологія аналізу воєнно-політичної обстановки"¹. Одночасно, короткі базові відомості щодо науково-методичних основ дослідження надаються у першому розділі монографії.

Фокус дослідження. В умовах колишнього двопольного світу, коли у міжнародних відносинах панували інструменти силового домінування, за протидію держави у воєнних конфліктах відповідав, як правило, єдиний державний інститут – збройні сили. Інтересам перемоги у війні підпорядковувалась значна частка питань життєдіяльності держави, які спрямовувались, насамперед на забезпечення збройних сил. Сьогодні ситуація змінилася – впливи різних нібито не зв'язаних суб'єктів системно здійснюються практично в усіх сферах національної безпеки, навіть переважно не у воєнній сфері. Це стосується й поточного конфлікту на території України. В таких умовах протидія впливам з боку держави виходить за межі компетенції Міністерства оборони України та її Збройних Сил. Виявляється, що держава не має єдиного державного органу, який володів би спектром інструментів та механізмів, достатнім для протидії у сучасному воєнному конфлікті. Ця принципова суперечність потребує вирішення, зокрема перебудови системи взаємодії державних органів, покращення координації їх дій та підвищення вимог до якості державного управління. Тому надання первинних вихідних даних, потрібних для

¹ Бочарніков В.П., Свєшніков С.В., Тимошенко Р.І., Павленко В.І. Технологія аналізу воєнно-політичної обстановки. – К.: Національний університет оборони України імені Івана Черняховського. – 2019. – 384 с.

визначення пропозицій щодо вирішення зазначеної суперечності є фокусом цього дослідження.

Зауваження щодо термінів. Сьогодні у медійному просторі широке розповсюдження отримав термін “гібридна війна”, виходячи з потреби хоча б якось охарактеризувати зміни у природі сучасних воєнних конфліктів. Одним з перших термін було використано у документах з безпеки США і Великої Британії на початку XXI ст.². Згідно зі щорічним виданням Лондонського міжнародного інституту стратегічних досліджень³, гібридна війна – це “використання воєнних і невоєнних інструментів в інтегрованій кампанії, спрямованій на досягнення раптовості, захоплення ініціативи та отримання психологічних переваг для використання в дипломатичних діях: масштабні і стрімкі інформаційні, електронні і кібернетичні операції; прикриття воєнних і розвідувальних дій у поєднанні з економічним тиском”. Іншими словами, гібридна війна означає підпорядкування іншої держави за допомогою інформаційних, електронних, кібернетичних операцій у поєднанні з діями збройних сил, спеціальних служб та економічним тиском. Цей термін також був покладений в основу так званої “доктрини Герасимова”^{4,5}, яка сьогодні в засобах масової інформації асоційована з діями Російської Федерації на міжнародній арені та в Україні. В усіх випадках у терміні “гібридна війна” наголошено на поєднанні різноманітних воєнних та невоєнних інструментів.

Але з наукової точки зору, війни набули гібридного характеру ще кілька століть тому – воєнні дії збройних сил сполучались з не менш масштабними діями держав у фінансово-економічній, соціальній, релігійній та інших сферах. Тобто цей термін не може повною мірою претендувати на адекватне позначення характеру сучасних воєнних конфліктів, хіба що у разі його дуже широкого тлумачення. Він лише частково відображає природу і характерні риси сучасних конфліктів, у тому числі конфлікту на території України.

Тому, для позначення характерних рис сучасних воєнних конфліктів у цьому дослідженні термін “гібридна війна” не використовується. В іноземній літературі вже давно відомі праці, в яких запроваджуються інші терміни, зокрема: “сітьова війна”, “проксі-війна”, “приватизована війна”. Ці терміни, поряд з терміном “гібридна війна”, лише у сукупності більш адекватно відображають природу сучасних воєнних конфліктів. Тобто виникла ситуація, коли підібрати єдиний термін дуже важко, а жодний з зазначених термінів не відображає дійсність. З огляду на це, щоб позначити нову природу воєнних

² Hoffman G. Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars [Електронний ресурс]. Arlington, Virginia Potomac Institute for Policy Studies, 2007. Режим доступу:

http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf

³ The Military Balance 2015 [Електронний ресурс]. The International Institute for Strategic Studies. Режим доступу: https://vk.com/doc261001195_437378294?hash=d37ffa73d818073b91&dl=a0d61876149d102ed6

⁴ Герасимов В. Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.vpr-news.ru/articles/14632>

⁵ И Паларин. Доктрина генерала Герасимова и Гибридная война [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.infospcnaz.ru/2019/03/14/doktrina-general-a-gerasimova-i-gibri/>

конфліктів. далі будемо використовувати термін “сучасний воєнний конфлікт”, підкреслюючи ті чи інші його системні риси.

В свою чергу, термін “системні риси воєнних конфліктів” означає ті їх головні особливості, які визначають природу воєнних конфліктів та є системо-утворюючими, тобто визначають належність до визначеного класу систем. Виявлення цих особливостей є необхідним для розуміння нових якостей сучасних конфліктів та шляхів протидії держави. Інші риси сучасних конфліктів у дослідженні не є головними, але це не означає, що вони не повинні враховуватись.

Монографія структурно складається з семи розділів. У першому розділі надаються науково-методичні основи дослідження, які конкретизують певні аспекти застосування вищезгаданої технології аналізу воєнно-політичної обстановки до об'єкта дослідження – сучасного воєнного конфлікту на території України. Виходячи з того, що головними системоутворюючими елементами воєнно-політичної обстановки і стимуляторами дій воєнно-політичних сил є їх інтереси, у другому розділі розглядається проєкція на регіон довкола України довгострокових інтересів і поточних цілей світових гравців (США, ЄС і РФ), а також впливових регіональних держав (Польща, Угорщина, Румунія). Третій розділ присвячений аналізу передумов виникнення і початкової фази конфлікту, тобто періоду, коли інтереси діючих сил виявлялись найбільш рельєфно. У четвертому розділі надаються результати аналізу трансформації воєнно-політичної обстановки впродовж усього періоду дослідження, зокрема розглядаються часткові і узагальнені зміни характеру та змісту воєнно-політичних відносин. П'ятий розділ розглядає хід воєнного конфлікту за виділеними фазами воєнно-політичних і воєнно-стратегічних дій залучених сторін. Шостий розділ концентрує увагу на сутності і системних рисах воєнного конфлікту на території України як головних підсумках дослідження. Сьомий розділ розглядає сценарії можливих у майбутньому воєнно-політичних ситуацій в регіоні довкола України, які сформовані на основі отриманих висновків і є вихідними даними для формування і реалізації її воєнної політики.